

فصل اول

اصول کلی

اصل ۱

نوع حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران، بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی با امید کسب آن، انقلاب بهمن ۱۳۵۷ را به پیروزی رساند. اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت الله العظمی امام خمینی، در همپرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادی الاولی سال یکهزار و سیصد و نود و نه هجری قمری با اکثریت ۹۸/۲٪ کلیه کسانی که حق رأی داشتند، به آن رأی مثبت داد.

اصل ۲

جمهوری ایران اسلامی، نظامی است بر پایه ی:

۱ - خدای یکتا (لااله الاالله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر

امر او.

۲ - وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین.

۳ - معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.

۴ - عدل خدا در خلقت و تشریح.

۵ - امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی.

۶ - کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا، که از راه:

الف - اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین سلام‌الله علیهم

اجمعین،

ب - استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها،

ج - نفی هر گونه ستمگری و ستمکشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،

قسط و عدل عدالت اجتماعی و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و

همبستگی ملی را تأمین میکند.

اصل ۳

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

- ۱ - ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل انسانی و اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
- ۲ - بالا بردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.
- ۳ - آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
- ۴ - تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی و فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.
- ۵ - طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ استعمارگران اجانب.
- ۶ - محور گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
- ۷ - تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون قوانین منطبق بر حقوق بشر.
- ۸ - مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
- ۹ - رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
- ۱۰ - ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور.
- ۱۱ - تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام مردم سالارانه‌ی اسلامی کشور.
- ۱۲ - پی ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
- ۱۳ - تأمین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.
- ۱۴ - تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.
- ۱۵ - توسعه و تحکیم دوستی برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم.

۱۶ - تنظیم سیاست خارجی کشور با توجه به منافع ملی بر اساس معیارهای بشردوستانه اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمان و حمایت بی دریغ از اقشار آسیب دیده و آسیب پذیر و قربانیان نقض حقوق بشر در مستضعفان جهان.

اصل ۴

کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین حقوقی و بشردوستانه اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده دیوان قانون اساسی فقهاء شورای نگهبان است.

اصل ۵

جمهوری ایران خود را نسبت به منشور سازمان ملل متحد، معاهدات و میثاق های بین المللی که ایران به آن ملحق شده است و مفاد اعلامیه جهانی حقوق بشر، متعهد می داند. در جمهوری ایران:

- ۱- تدوین قوانینی که با اصول دموکراسی تعارض داشته باشد، جایز نیست.
- ۲- تدوین قوانینی که با حقوق و آزادیهای اساسی ذکر شده در این قانون اساسی تعارض داشته باشد، جایز نیست.

در زمان غیبت حضرت ولی عصر "عجل الله تعالی فرجه" در جمهوری اسلامی ایران و ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است که طبق اصل یکصد و هفتم عهده دار آن میگردد.

(۱ - اصل سابق: اصل پنجم: در زمان غیبت حضرت ولی عصر، عجل الله تعالی فرجه، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است، که اکثریت مردم او را به رهبری شناخته و پذیرفته باشند و در صورتی که هیچ فقیهی دارای چنین اکثریتی نباشد رهبر یا شورای رهبری مرکب از فقهای واجد شرایط بالا طبق اصل یکصد و هفتم عهده دار آن میگردد.)

اصل ۶

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود، از راه انتخابات، انتخاب رییس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی ملی، اعضای شوراها و نظائر اینها، یا از راه همپرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین میگردد.

اصل ۷

طبق دستور قرآن کریم: "و امرهم شوری بینهم" و "شاورهم فی الامر" شوراها، مجلس شورای اسلامی ملی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظائر اینها از ارکان تصمیمگیری و اداره امور کشورند. موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین میکند.

اصل ۸

در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر و وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت وظایف خود نسبت به مردم را و مردم نسبت به دولت. تحت شرایط و حدود و کیفیتی که آن را قانون معین میکند، انجام می دهد.

"والمؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر".

اصل ۹

در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادیهای گروه های ملی و قومی و اقلیت های دینی و زبانی و جنسی کشور مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

«اعلامیه اصول حقوق بین المللی در مورد روابط دوستانه و همکاری میان کشورها طبق منشور سازمان ملل» و «اعلامیه مربوط به حقوق اشخاص متعلق به اقلیت های ملی، قومی، دینی و زبانی» از مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد، از جمله راهنمای چگونگی اجرای این اصل در جمهوری ایران هستند.

اصل ۱۰

از آنجا که خانواده با اشکال گوناگون آن واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده تدوین می‌گردند، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۱۱

به حکم آیه کریمه "ان هذه امتکم امه واحده و انار بکم فاعبدون" همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه همبستگی بین المللی و عدم تعهد ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار می‌دهد و کوشش پیگیر به عمل می‌آورد تا با کلیه کشورهای عضو سازمان ملل متحد مناسبات دیپلماتیک با تضمین حقوق برابر بر مبنای قوانین شناخته شده بین المللی داشته باشد. وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل ۱۲

در جمهوری ایران، دین و حکومت از هم جدا می‌باشند دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی‌الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می‌باشند و پیروان تمام این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق آیین فقه خودشان آزادند. و در تعلیم و تربیت دینی در کنار آموزش و پرورش عمومی کشور و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) منطبق بر قوانین مدنی کشور و اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق‌های الحاقی آن و دیگر اسناد بین المللی پذیرفته شده از جانب کشور و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراهای بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

اصل ۱۳

تمامی ایرانیان پیرو ادیان گوناگون، زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیتهای دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود در چهار چوب شرایط اصل ۱۲ عمل میکنند.

اصل ۱۴

به حکم آیه شریفه "لاینهاکم الله عن الدین لم یقاتلواکم فی الدین و لم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین" دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظف است اند نسبت به افراد غیر ایرانی مقیم کشور مسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نماید نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کند کنند. پناهجویان، پناهندگان، مهاجران و اتباع کشورهای دیگر در مدت اقامت کوتاه یا بلند خود در ایران، تابع قوانین و مقررات کشور هستند. این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.

فصل دوم

زبان، خط، تاریخ و پرچم کشور

اصل ۱۵

زبان فارسی با دستور خط فارسی یکی از زبان های و خط رسمی کشور و زبان مشترك مردم ایران فارسی است. انتشار روزنامه رسمی و اسناد رسمی و نامه ها به این زبان صورت می گیرد و در جلسات رسمی چون جلسات مجلس شورای ملی، هیئت دولت، دادگاه ها و کنفرانس های رسمی از این زبان استفاده می شود. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبانهای دیگر مردم ایران محلی و قومی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی صورت می پذیرد. آزاد است.

زبان های آذربایجانی، کردی، عربی، بلوچی و ترکمنی دیگر زبان های رسمی کشور هستند و در کلیه واحدهای اداری مناطق گوناگون کشور، که اکثریت جمعیت آن به یکی از این زبان ها تکلم می کنند، زبان رسمی دیگر آن منطقه به حساب می آیند.

اصل ۱۶

از آنجا که زبان های انگلیسی، فرانسوی، اسپانیولی و قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی که از زبان های رسمی سازمان ملل متحد هستند، است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاسها و در همه رشته های گوناگون، فراخور امکانات و تمایل دانش آموزان تدریس شود می شوند.

اصل ۱۷

مبداء تاریخ رسمی کشور و هجرت پیامبر اسلامی (صلی الله علیه و آله وسلم) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است، اما مبنای کار ادارات دولتی، هجری خورشیدی شمسی است. تعطیل رسمی هفتگی روز جمعه است.

اصل ۱۸

پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار "الله اکبر" است.

فصل سوم

حقوق ملت

اصل ۱۹

مردم ایران از هر قوم و تبار قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، جنسیت، هویت جنسیتی و گرایش جنسی، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا هر عقیده دیگر و همچنین ملیت، وضع اجتماعی، ثروت، ولادت یا هر موقعیت دیگر و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل ۲۰

همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت و موازین اسلام برخوردارند.

اصل ۲۱

دولت موظف است حقوق زنان را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱ - ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او و تأمین برابر حقوقی کامل زنان و مردان.

۲ - حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزندان، و حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست

۳ - ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.

۴ - ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان بیکار، سالخورده، خودسرپرست و بی‌سرپرست خانوار.

۵ - اعطای قیمومت فرزندان به مادران مگر در موارد نادری که عدم شایستگی مادر از نظر دادگاه صالح محرز باشد. شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

اصل ۲۲

حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است. ورود و بازرسی محل سکونت بدون اجازه صاحب ملک یا حکم قضایی، ممنوع است. در صورتی که تداوم یک شغل موجب تعرض به حقوق دیگران شود، قانون شرایط منع تداوم آن شغل و بازآموزی شاغلان به آن شغل جهت اشتغال به شغل دیگر یا جبران زیان احتمالی را تعیین می‌کند. مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل ۲۳

تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمیتوان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل ۲۴

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن که به شکل توهین یا بهتان به فرد یا گروهی اجتماعی محل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین میکند.

اصل ۲۵

بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی، و تلکس و اینترنتی، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل ۲۶

احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی، دینی و صنفی همچون سندیکاها و انجمنهای اسلامی یا اقلیتهای دینی شناخته شده آزادند، مشروط به این که اقدامی علیه اصول استقلال، آزادی، مبانی بنیادی نظام دموکراتیک و وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی انجام ندهند. را نقض نکنند. هیچکس را نمیتوان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

اصل ۲۷

تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، با اعلام قبلی به مسئولان انتظامی محل، به شرط آن که محل به مبانی اسلام نباشد آزاد است. مقررات مربوط به اجتماع و راهپیمایی در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۲۸

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۲۹

برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی.

دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای يك يك افراد کشور تأمین کند.

اصل ۳۰

دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

اصل ۳۱

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند به خصوص روستانشینان، **حاشیه نشینان شهری** و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۳۲

هیچکس را نمیتوان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین میکند در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتبا به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضایی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل ۳۳

هیچکس را نمیتوان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون به **دلایل بهداشتی یا امنیت فردی و اجتماعی و بدون جنبه های سیاسی و ایدئولوژیک** مقرر میدارد.

اصل ۳۴

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس میتواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچکس را نمیتواند از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۳۵

در همه دادگاه‌ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل ۳۶

حکم به مجازات و اجراء آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل ۳۷

اصل، برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمیشود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۳۸

هر گونه شکنجه بدنی یا روانی و بد رفتاری برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات میشود.

اصل ۳۹

هتك حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل ۴۰

هیچکس نمیتواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل ۴۱

تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی است و دولت نمیتواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر به درخواست خود او یا در صورتی که به تابعیت کشور دیگری درآید.

اصل ۴۲

اتباع خارجه ميتوانند در حدود قوانين به تابعيت ايران در آيند و سلب تابعيت اينگونه اشخاص در صورتی ممکن است که دولت ديگری تابعيت آنها را بپذيرد يا خود آنها درخواست کنند.

فصل چهارم

اقتصاد و امور مالی

اصل ۴۳

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار میشود:

- ۱ - تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.
- ۲ - تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا کم بهره یا هر راه های مشروع دیگری که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت يك کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر يك از مراحل رشد صورت گیرد.
- ۳ - تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.
- ۴ - رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.
- ۵ - منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و سودبری غیر قانونی ربا و دیگر معاملات غیر قانونی باطل و حرام.

۶ - منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

۷ - استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.

۸ - جلوگیری از سلطه اقتصادی کشورها و مؤسسات خارجی بیگانه بر اقتصاد کشور.

۹ - تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

اصل ۴۴

نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است.

بخش دولتی شامل آن بخش از کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها و تأسیسات خدماتی است که سودآوری آن در به صورت مالکیت عمومی محرز و یا در اختیار داشتن آن توسط دولت برای امنیت ملی ضروری است.

بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط قانونی اسلامی تشکیل می‌شود.

بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات میشود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی ایران است.

تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین میکند.

اصل ۴۵

انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای خشک و بایر موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه، رودخانه‌ها و سایر آبهای عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگلها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و

اموال عمومی که از غاصبین مسترد میشود. در اختیار دولت حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر يك را قانون معین میکند.

اصل ۴۶

هر کس مالک حاصل کسب و کار قانونی مشروع خویش است و هیچکس نمیتواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل ۴۷

مالکیت شخصی که از راه قانونی مشروع تأمین شده باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین میکند. اعمال حقوق مالکیت باید منطبق با رفاه عمومی باشد. تصاحب هر ملک برای برطرف کردن نیازی عمومی، باید بر مبنای قانون و با پرداخت بهای عادلانه آن صورت پذیرد.

هر کس حق دارد در حدود قانون از حمایت مادی و معنوی آثار علمی، ادبی، هنری و صنعتی خود برخوردار باشد.

اصل ۴۸

در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استانها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل ۴۹

دولت موظف است ثروتهای ناشی از سودبری غیر قانونی، ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای خشک و بایر موات و اموال بدون مالک یا با سابقه آبادانی، مباحات اصلی، دائر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر قانونی مشروع را گرفته و به صاحب

حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به **خزانه‌داری کل** بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت **شرعی** به وسیله دولت اجرا شود.

اصل ۵۰

در جمهوری **ایران اسلامی**، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی میگردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل ۵۱

هیچ نوع مالیات وضع نمیشود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص میشود.

اصل ۵۲

بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می‌شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای **اسلامی ملی** تسلیم میگردد. هر گونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

اصل ۵۳

کلیه دریافتهای دولت در حسابهای خزانه‌داری کل متمرکز میشود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام میگردد.

اصل ۵۴

دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای **اسلامی ملی** میباشد. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استانها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۵۵

دیوان محاسبات به کلیه حسابهای وزارتخانه‌ها، موسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده میکنند به ترتیبی که قانون

مقرر میدارد رسیدگی یا حسابرسی مینماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حسابها و اسناد و مدارك مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی ملی تسلیم مینماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

فصل پنجم

حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن

اصل ۵۶

حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچکس نمیتواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد. حق حاکمیت ملی از آن همه مردم است و باید به نفع عموم به کار رود و ملت این حق خداداد را از طرقي که در اصول بعد میآید اعمال میکند.

اصل ۵۷

قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال میگردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.

(۱ - اصل سابق: اصل پنجاه و هفتم: قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت امر و امامت امت، بر طبق اصول آینده این قانون اعمال میگردند. این قوا مستقل از یکدیگرند و ارتباط میان آنها به وسیله رئیس جمهور برقرار میگردد.)

اصل ۵۸

اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی ملی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن پس از امضای رئیس جمهور طی مراحلی که در اصول بعد می‌آید برای اجرا به قوه مجریه و قضاییه ابلاغ میگردد.

اصل ۵۹

در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت می‌گیرد. در خواست مراجعه به آراء عمومی توسط یک سوم نمایندگان مجلس یا پانصد هزار نفر از دارندگان حق رأی صورت می‌گیرد و باید به تصویب اکثریت دو سوم مجموع نمایندگان مجلس برسد. پیشنهادهاى مرتبط با تغییر در قانون اساسی، بر طبق اصول ۱۱۰ و ۱۱۱ این قانون بررسی می‌شود.

اصل ۶۰

اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و وزراء است.
(۱ - اصل سابق: اصل شصتم: اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً بر عهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزراء است.)

اصل ۶۱

اعمال قوه قضاییه به وسیله دادگاه‌های دادگستری است که باید طبق موازین اسلامی تشکیل شود و به حل و فصل دعاوی و حفظ حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت و اقامه حدود الهی بپردازد.

فصل ششم

قوه مقننه

مبحث اول) مجلس شورای اسلامی ملی

اصل ۶۲

مجلس شورای اسلامی ملی از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب میشوند تشکیل میگردد.

شرایط انتخابکنندگان و انتخابشوندگان و کیفیت انتخابات را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۶۳

دوره نمایندگی مجلس شورای اسلامی ملی چهار سال است. انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل ۶۴

عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی ملی دویست و هفتاد و نود نفر است و از تاریخ همهپرسی سال یک هزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی پس از هر ده سال، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها حداکثر بیست نفر نماینده میتواند اضافه شود. زرتشتیان، و کلیمیان، هر کدام يك نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی، مجموعاً يك نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال و بهائیان هر کدام حداقل يك نماینده در مجلس خواهند داشت. انتخاب میکنند.

محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین میکند.

(تبصره: در زمانی که شهروندان جامعه زرتشتیان، کلیمیان، مسیحیان، بهائیان و پیروان سایر ادیان و فرقه‌های مذهبی کشور، تأمین حقوق شهروندی خود در جامعه را تضمین شده بدانند، جمله دوم این اصل حذف می‌شود و تنها جملات اول و سوم باقی می‌مانند.)

اصل ۶۵

پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی ملی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت مییابد و تصویب طرحها و لوایح طبق آیین‌نامه مصوب داخلی انجام میگردد مگر در مواردی که در قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آیین‌نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران لازم است.

اصل ۶۶

ترتیب انتخاب رئیس و هیأت رئیسه مجلس و تعداد کمیسیونها و دوره تصدی آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله آیین‌نامه داخلی مجلس معین میگردد.

اصل ۶۷

نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم‌نامه را امضاء نمایند.

بسم الله الرحمن الرحيم

"من در برابر قرآن مجید، به خدای قادر متعال سوگند یاد میکنم و با تکیه بر شرف انسانی خویش تعهد مینمایم که پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی ایران باشم، ودیعه‌ای را که ملت به من ما سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف وکالت، امانت و تقوی را رعایت نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را مد نظر داشته باشم."

نمایندگان اقلیتهای دینی این سوگند را با ذکر کتاب آسمانی خود یاد خواهند کرد.

نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید در اولین جلسه‌ای که حضور پیدا میکنند مراسم سوگند را به جای آورند.

اصل ۶۸

در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رییس جمهور و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و دیوان قانون اساسی شورای نگهبان از انتخابات نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدت معینی متوقف میشود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل ۶۹

مذاکرات مجلس شورای اسلامی ملی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رییس جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان، در صورت تصویب مجلس، جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور هیئت دیوان قانون اساسی شورای نگهبان

به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از بر طرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

اصل ۷۰

رئیس جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا با افراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و میتوانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزراء مکلف به حضورند و هر گاه تقاضا کنند مطالبشان استماع میشود.

مبحث دوم) اختیارات و صلاحیت مجلس شورای اسلامی ملی

اصل ۷۱

مجلس شورای اسلامی ملی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی میتواند قانون وضع کند.

اصل ۷۲

مجلس شورای اسلامی ملی نمیتواند قوانینی وضع کند که با اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر و میثاق‌های آن اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی منطبق با آن و تعهدات بین المللی پذیرفته شده، مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده دیوان قانون اساسی شورای نگهبان است.

اصل ۷۳

شرح و تفسیر کلیه قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی ملی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادستان، در مقام تمیز حق، از قوانین میکنند نیست.

اصل ۷۴

لوائح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم میشود و طرحهای قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی ملی قابل طرح است.

اصل ۷۵

طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان میکنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی میانجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

اصل ۷۶

مجلس شورای اسلامی **ملی** حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۷۷

عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی **ملی** برسد.

اصل ۷۸

هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط این که يك طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزنند و به تصویب چهار پنجم نمایندگان مجلس شورای اسلامی **ملی** برسد.

اصل ۷۹

برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی **ملی** موقتاً محدودیتهای ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن به هر حال نمیتواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل ۸۰

گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی **ملی** باشد.

اصل ۸۱

دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان تنها بر پایه قانون تجارت مصوب مجلس شورای ملی مجاز می باشد. مطلقاً ممنوع است.

اصل ۸۲

استخدام مستشاران نظامی کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی ملی.

اصل ۸۳

بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد.

اصل ۸۴

هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل ۸۵

سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمیتواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند ولی در موارد ضروری میتواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین مینماید به صورت آزمایشی اجرا میشود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود. همچنین مجلس شورای اسلامی ملی میتواند تصویب دائمی اساسنامه سازمانها، شرکتها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیونهای ذیربط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد. در این صورت مصوبات دولت نباید با اصول و احکام مذهب رسمی کشور و یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد، تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل نود و ششم با دیوان قانون اساسی شورای نگهبان است. علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالفت قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به

منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رییس مجلس شورای اسلامی ملی برسد.

اصل ۸۶

نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمیتوان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرایی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد.

اصل ۸۷

رییس جمهور برای هیأت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف میتواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۸۸

در هر مورد که حداقل يك چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی ملی از رییس جمهور و یا هر يك از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سوال کنند، رییس جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سوال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رییس جمهور بیش از يك ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی

اصل ۸۹

۱ - نمایندگان مجلس شورای اسلامی ملی میتوانند در مواردی که لازم میدانند هیأت وزیران یا هر يك از وزراء را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را میدهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد.

اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل میشود. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمیتوانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل میشود عضویت پیدا کنند.

۲ - در صورتی که حداقل يك پنجم سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی ملی، رییس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رییس جمهور باید ظرف مدت يك ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رییس جمهور، اکثریت دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رییس جمهور رأی دادند، رئیس جمهور عزل و انتخابات ریاست جمهوری ظرف پنجاه روز صورت می‌پذیرد. مراتب جهت اجرای بند ده اصل یکصد و دهم به اطلاع مقام رهبری میرسد.

- طرح استیضاح ریاست جمهور در صورتی قابل بررسی است که حداقل یک سال از زمان تصدی پست ریاست جمهور منتخب گذشته باشد.

- تصمیم درباره استیضاح نباید از عزل متهم از مقام دولتی تجاوز نماید. با این حال، شخصی که استیضاح شده از مسئولیت جزایی و مدنی معاف نمی‌شود.

اصل ۹۰

هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضاییه داشته باشد، میتواند شکایت خود را کتبا به مجلس شورای اسلامی ملی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضاییه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

اصل ۹۱

به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات، مجلس شورای اسلامی ملی با آنها، نهادی شورایی به نام دیوان قانون اساسی شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل میشود.

- ۱ - چهار شش نفر از حقوقدانان فقه‌های عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز. انتخاب این عده با مجلس شورای ملی با تصویب سه پنجم آراء مقام رهبری است.
- ۲ - چهار شش نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانانی مسلمانی که به وسیله رییس قوه قضاییه شورای عالی قضائی به مجلس شورای اسلامی معرفی میشوند و با رأی مجلس انتخاب میگردند.
- ۳- چهار نفر از حقوقدانان به انتخاب رئیس جمهور

حقوقدانان دیوان قانون اساسی باید از میان قضات، دادستان ها، استادان دانشکده های حقوق، کارمندان عالیرتبه دولتی و وکلای شناخته شده با حداقل پانزده سال سابقه کار انتخاب شوند

اصل ۹۲

اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشتن سه سال، نیمی از اعضای هر گروه به (در دور اول به قید قرعه) تغییر مییابند و اعضای تازه‌ای به جای آنها انتخاب میشوند. هر عضو دیوان قانون اساسی حد اکثر به مدت ۱۲ سال می‌تواند عضو این دیوان باشد.

اصل ۹۳

مجلس شورای اسلامی ملی بدون وجود دیوان قانون اساسی شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب چهار شش نفر حقوقدان اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان.

اصل ۹۴

کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی ملی باید به دیوان قانون اساسی شورای نگهبان فرستاده شود. دیوان قانون اساسی شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

اصل ۹۵

در مواردی که **دیوان قانون اساسی** شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، میتواند از مجلس شورای اسلامی **ملی** حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

اصل ۹۶

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای **ملی** اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آنها با قانون اساسی و میثاق ها و مقاله نامه های بین المللی بیشتر تصویب شده بر عهده اکثریت همه اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان است.

اصل ۹۷

اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان به منظور تسریع در کار میتوانند هنگام مذاکره درباره لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه‌ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد، اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.

اصل ۹۸

تفسیر قانون اساسی به عهده دیوان قانون اساسی شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام میشود.

اصل ۹۹

دیوان قانون اساسی شورای نگهبان نظارت منطبق با تعهدات حقوقی بین المللی کشور را بر انتخابات مجلس تدوین قانون اساسی، خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای ملی اسلامی و مراجعه به آراء عمومی و همه‌پرسی، را به صورت همکاری با کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و ناظران کارشناس و بی طرف بین المللی بر عهده دارد.

فصل هفتم

شوراها

اصل ۱۰۰

برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب میکنند.

شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب شونده‌گان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین میکند.

اصل ۱۰۱

به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه‌های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل میشود.

نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین میکند.

اصل ۱۰۲

شورای عالی استانها حق دارد در حدود وظایف خود طرحهایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی ملی پیشنهاد کند. این طرحها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

اصل ۱۰۳

استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین میشوند در حدود اختیارات شوراها ملزم به رعایت تصمیمات آنها هستند.

اصل ۱۰۴

به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل میشود. چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین میکند.

اصل ۱۰۵

تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

اصل ۱۰۶

انحلال شوراها جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراها و طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین میکند. شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

فصل هشتم

رهبری نهادهای دیگر و بازنگری قانون اساسی

اصل ۱۰۷

به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از یکپارچگی و حاکمیت ملی کشور، "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل میگردد.

۱ - تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور

۲ - هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در

ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.

۳ - بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و

خارجی.

اعضای شورا عبارتند از:

- رؤسای قوای سه گانه
- رییس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح
- مسئول امور برنامه و بودجه
- وزرای امور خارجه، کشور، اطلاعات
- حسب مورد وزیر مربوط و عالیترین مقام ارتش
- شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهاى فرعى از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور تشکیل میدهد. ریاست هر يك از شوراهاى فرعى با رییس جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رییس جمهور تعیین میشود.
- حدود اختیارات و وظایف شوراهاى فرعى را قانونی معین میکند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی میرسد.

پس از مرجع عالیقدر تقلید و رهبر کبیر انقلاب جهانی اسلام و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی "قدس سره‌الشریف" که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است. خبرگان رهبری درباره همه فقهاء واجد شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم بررسی و مشورت میکنند هر گاه یکی از آنان را اعلم به احکام و موضوعات فقهی یا مسائل سیاسی و اجتماعی یا دارای مقبولیت عامه یا واجد برجستگی خاص در یکی از صفات مذکور در اصل یکصد و نهم تشخیص دهند او را به رهبری انتخاب میکنند و در غیر این صورت یکی از آنان را به عنوان رهبر انتخاب و معرفی مینمایند. رهبر منتخب خبرگان، ولایت امر و همه مسئولیت‌های ناشی از آن را بر عهده خواهد داشت.

رهبر در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و هفتم: هر گاه یکی از فقهای واجد شرایط مذکور در اصل پنجم این قانون از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شده باشد، همانگونه که در مورد مرجع عالیقدر تقلید و رهبر انقلاب آیت‌الله‌العظمی امام خمینی چنین شده است، این رهبر، ولایت امر و همه مسئولیت‌های ناشی از آن را بر عهده دارد، در غیر این صورت خبرگان منتخب مردم درباره همه کسانی که صلاحیت مرجعیت و رهبری دارند بررسی و مشورت میکنند، هر گاه یکی مرجع را دارای برجستگی خاص برای

رهبری بیابند او را به عنوان رهبر به مردم معرفی مینمایند، وگرنه سه یا پنج مرجع واجد شرایط رهبری را به عنوان اعضای شورای رهبری تعیین و به مردم معرفی میکنند. (

اصل ۱۰۸

- «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» به منظور برگزاری عادلانه انتخابات و همه‌پرسی‌های ملی و نظارت بر امور اداری احزاب سیاسی تشکیل می‌شوند.

- «کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات» مرکب است از: سه عضو منصوب از سوی رئیس‌جمهور، سه عضو به انتخاب مجلس شورای ملی و سه عضو دیگر به انتخاب شورای عالی قضائی. کمیسیون از میان اعضا، رئیس خود را برمی‌گزیند.

- مدت مأموریت اعضای کمیسیون شش سال است.

- اعضای کمیسیون نباید به احزاب سیاسی تعلق داشته باشند و حق شرکت در هیچ‌گونه فعالیت سیاسی را ندارند.

- هیچ عضو کمیسیون را نمی‌توان از خدمت اخراج نمود مگر در صورت محکومیت به زندان به حکم دادگاه صالحه

- «کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات» در حدود اختیارات قانونی خود حق وضع مقررات مربوط به برگزاری انتخابات و همه‌پرسی در چهارچوب قوانین انتخاباتی مصوب مجلس، امور اداری مربوط به احزاب سیاسی و هم چنین نظم داخلی خود را دارد.

- تشکیلات، وظایف و سایر موضوعات مربوط به «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطح را قانون معین می‌نماید.

قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت انتخاب آنها و آیین‌نامه داخلی جلسات آنان

برای نخستین دوره باید به وسیله فقهاء اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان

تصویب شود و به تصویب نهایی رهبر انقلاب برسد. از آن پس هر گونه تغییر و تجدید

نظر در این قانون و تصویب سایر مقررات مربوط به وظایف خبرگان در صلاحیت خود

آنان است.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و هشتم: قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت

انتخاب آنها و آیین‌نامه داخلی جلسات آنان برای نخستین دوره باید به وسیله فقهاء اولین

شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شود و به تصویب نهایی رهبر انقلاب

برسد. از آن پس هر گونه تغییر و تجدید نظر در این قانون در صلاحیت مجلس خبرگان

است.)

اصل ۱۰۹

- «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطحی می‌توانند دستورالعمل‌های لازم را به سازمان‌های اداری مربوط در مورد امور اداری راجع به انتخابات و همه‌پرسی‌های ملی از قبیل تهیه و تدارک فهرست اسامی رأی‌دهندگان صادر نمایند.
- سازمانهای اداری مربوط موظف به رعایت این دستورالعمل‌ها پس از دریافت آنها می‌باشند.
- مبارزات انتخاباتی تحت مدیریت «کمیسیون‌های مستقل انتخابات» در هر سطح، در حدود قانون صورت می‌گیرد. فرصت مساوی و برابر تضمین می‌گردد.

شرایط و صفات رهبر:

- ۱ - صلاحیت علمی لازم برای افتاء در ابواب مختلف فقه.
- ۲ - عدالت و تقوای لازم برای رهبری امت اسلام.
- ۳ - بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای

رهبری.

در صورت تعدد واجدین شرایط فوق، شخصی که دارای بینش فقهی و سیاسی قوی‌تر باشد مقدم است.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و نهم: شرایط و صفات رهبر یا اعضای شورای رهبری:

- ۱ - صلاحیت علمی و تقوایی لازم برای افتاء و مرجعیت.
- ۲ - بینش سیاسی و اجتماعی و شجاعت و قدرت و مدیریت کفای برای رهبری.)

اصل ۱۱۰

هرگاه اکثریت نمایندگان مجلس شورای ملی یا رئیس‌جمهور به پیشنهاد هیأت وزیران و یا پانصد هزار نفر از دارندگان حق رأی، لزوم تجدید نظر در يك یا چند اصل از قانون اساسی را عنوان کنند، طرح یا لایحه تجدید نظر از طرف مجلس یا هیأت وزیران تهیه و مورد بررسی مجلس شورای ملی قرار می‌گیرد. پس از تصویب دو سوم نمایندگان مجلس، متن تجدید نظر شده پیشنهادی، برای تصویب نهایی توسط ملت ایران به همه پرسی گذاشته می‌شود.

- مصوبه مجلس برای تغییر قانون اساسی، سه ماه پیش از همه پرسی از طریق روزنامه رسمی و دیگر رسانه های چاپی، صوتی و تصویری کشور انتشار می یابد.

وظایف و اختیارات رهبر:

۱ - تعیین سیاستها کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۲ - نظارت بر حسن اجرای سیاستهای کلی نظام.

۳ - فرمان همه پرسی.

۴ - فرماندهی کل نیروهای مسلح.

۵ - اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروها.

۶ - نصب و عزل و قبول استعفای:

الف - فقه های شورای نگهبان.

ب - عالیترین مقام قوه قضائیه.

ج - رییس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

د - رییس ستاد مشترک.

ه - فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

و - فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.

۷ - حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه گانه.

۸ - حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نیست، از طریق مجمع تشخیص

مصلحت نظام.

۹ - امضاء حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم صلاحیت داوطلبان ریاست

جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می آید، باید قبل از انتخابات به تأیید

شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد.

۱۰ - عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان عالی کشور

به تخلف وی از وظایف قانونی، یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت وی بر اساس

اصل هشتاد و نهم.

۱۱ - عفو یا تخفیف مجازات محکومیت در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رییس

قوه قضائیه.

رهبر میتواند بعضی از وظایف و اختیارات خود را به شخص دیگری تفویض کند.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و دهم: وظایف و اختیارات رهبری:

۱ - تعیین فقهای شورای نگهبان.

۲ - نصب عالیترین مقام قضایی کشور.

۳ - فرماندهی کلی نیروهای مسلح به ترتیب زیر:

الف - نصب و عزل رییس ستاد مشترك.

ب - نصب و عزل فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

ج - تشکیل شورای عالی دفاع ملی، مرکب از هفت نفر از اعضای زیر:

- رییس جمهور.

- نخست‌وزیر.

- وزیر دفاع.

- رییس ستاد مشترك.

- فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

- دو مشاور به تعیین رهبر.

د - تعیین فرماندهان عالی نیروهای سه گانه به پیشنهاد شورای عالی دفاع.

ه - اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروهای به پیشنهاد شورای عالی دفاع.

۴ - امضای حکم ریاست جمهور پس از انتخاب مردم صلاحیت داوطلبان ریاست

جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می‌آید باید قبل از انتخابات به تأیید

شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد.

۵ - عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور، پس از حکم دیوان عالی کشور

به تخلف وی از وظایف قانونی یا رأی مجلس شورای ملی به عدم کفایت سیاسی او.

۶ - عفو یا تخفیف مجازات محکومیت، در حدود موازین اسلامی، پس از پیشنهاد دیوان

عالی کشور.)

اصل ۱۱۱

هرگاه اکثریت نمایندگان مجلس شورای ملی یا رئیس جمهور به پیشنهاد هیأت وزیران و یا یک میلیون نفر از دارندگان حق رأی در کل کشور و یا یک ششم صاحبان حق رأی در سه استان کشور، خواستار تغییر بنیادی و ساختاری قانون اساسی باشند، در صورت

تصویب طرح یا لایحهٔ مربوط توسط دو سوم نمایندگان مجلس، انتخابات مجلس تدوین قانون اساسی صورت گرفته و مجلس شورای ملی منحل می شود. نهادهای حکومتی جدید پس از تدوین قانون اساسی جدید و تصویب آن در پی یک همه پرسی شکل می گیرند. - سایر نهادهای حکومتی تا برگزاری همه پرسی قانون اساسی به انجام وظایف خود ادامه می دهند.

هر گاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود. یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم گردد، یا معلوم شود از آغاز فاقد بعضی از شرایط بوده است، از مقام خود بر کنار خواهد شد.

تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یکصد و هشتم میباشد. در صورت فوت یا کناره‌گیری یا عزل رهبر، خبرگان موظفند، در اسرع وقت نسبت به تعیین و معرفی رهبر جدید اقدام نمایند. تا هنگام معرفی رهبر، شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام، همه وظایف رهبری را به طور موقت به عهده می‌گیرد و چنانچه در این مدت یکی از آنان به هر دلیل نتواند انجام وظیفه نماید، فرد درگیر به انتخاب مجمع، با حفظ اکثریت فقهاء، در شورا به جای وی منصوب میگردد.

این شورا در خصوص وظایف بندهای ۱ و ۳ و ۵ و ۱۰ و قسمت‌های (د) و (ه) و (و) بند ۶ اصل یکصد و دهم، پس از تصویب سه چهارم اعضاء مجمع تشخیص مصلحت نظام اقدام میکند.

هر گاه رهبر بر اثر بیماری یا حداکثر دیگری موقتا از انجام وظایف رهبری ناتوان شود، در این مدت شورای مذکور در این اصل وظایف او را عهده‌دار خواهد بود.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و یازدهم: هر گاه رهبر یا یکی از اعضای شورای رهبر یا یکی از اعضای شورای رهبری از انجام وظایف قانونی رهبری ناتوان شود یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصل یکصد و نهم گردد از مقام خود بر کنار خواهد شد. تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یکصد و هشتم است.

مقررات تشکیل خبرگان برای رسیدگی و عمل به این اصل در اولین اجلاس خبرگان تعیین می‌شود.)

مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع میدهد و سایر وظایفی که در این قانون ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل میشود.

اعضاء ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین مینماید.

مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضاء تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و دوازدهم: رهبر یا اعضای شورای رهبری در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی هستند.)

فصل نهم

قوه مجریه

مبحث اول - ریاست جمهوری و وزرا

اصل ۱۱۲ ۱۱۳

پس از مقام رهبری رئیس جمهور عالیترین مقام رسمی کشور در امور داخلی و روابط بین‌المللی است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه گانه و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط میشود، بر عهده دارد.

اصل ۱۱۳

وظایف و اختیارات رئیس جمهور:

- ۱ - تعیین رئیس دیوان عالی و دادستان کل کشور.
  - ۲ - فرماندهی کلی نیروهای مسلح به ترتیب زیر:
    - الف - نصب و عزل رییس ستاد مشترك به پیشنهاد هیئت وزیران.
    - ب - تعیین فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.
    - ۳ - اعلام همه پرسى پس از طی مراحل قانونی
    - ۴ - اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروها پس از تصویب مجلس شورای ملی.
    - ۵ - عفو یا تخفیف مجازات محکومیت، پس از دریافت پیشنهاد دیوان عالی کشور.
- به انضمام سایر وظایف و اختیاراتی که در اصول بعدی این فصل به رئیس جمهور محول شده است.

اصل ۱۱۴

رییس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب میشود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای يك دوره بلامانع است.

اصل ۱۱۵

رییس جمهور باید از میان **شخصیت‌های رجال مذهبی و سیاسی** که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:

ایرانی‌الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.

اصل ۱۱۶

نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب رییس جمهوری را قانون معین میکند.

اصل ۱۱۷

رییس جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت‌کنندگان انتخاب می‌شود، ولی هر گاه در دوره نخست هیچ‌یک از نامزدها چنین اکثریتی بدست نیاورد، روز جمعه **دو هفته** بعد برای بار دوم رأی گرفته میشود. در دور دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری

داشته‌اند شرکت میکنند، ولی اگر بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته‌اند برای انتخاب مجدد معرف میشوند.

اصل ۱۱۸

مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده دیوان قانون اساسی به صورت همکاری با کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات و ناظران کارشناس و بی طرف بین المللی شورای نگهبان است ولی قبل از تشکیل نخستین دیوان قانون اساسی شورای نگهبان بر عهده کمیسیون مستقل مرکزی انتخابات انجمن نظارتی است که قانون تعیین میکند.

اصل ۱۱۹

انتخاب رییس جمهور جدید باید حداقل يك ماه پیش از پایان دوره ریاست جمهوری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب رییس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق، رییس جمهور پیشین وظایف رییس جمهوری را انجام میدهد.

اصل ۱۲۰

هر گاه در فاصله ده روز پیش از رأی گیری یکی از نامزدهایی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر میافتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، مهلت انتخابات برای دو هفته تمدید میشود.

اصل ۱۲۱

رییس جمهور در مجلس شورای اسلامی ملی در جلسه‌ای که با حضور رییس دیوان عالی کشور قوه قضاییه و اعضای دیوان قانون اساسی شورای نگهبان تشکیل می‌شود به ترتیب زیر سوگند یاد میکند و سوگندنامه را امضاء مینماید.

بسم الله الرحمن الرحيم

"من به عنوان رییس جمهور در پیشگاه قرآن کریم و در برابر ملت ایران به خداوند قادر متعال سوگند یاد میکنم که پاسدار مذهب رسمی و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی

کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیت هایی که بر عهده گرفته‌ام به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج دین و اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم. در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از تمامی اختیارات قانونی خود با در نظر گرفتن تعهدات بین المللی کشور استفاده کنم هیچ اقدامی دریغ نورزم و با استعانت از خداوند و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام قدرتی را که ملت به عنوان امانت ی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم."

اصل ۱۲۲

رئیس جمهور در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی ملی مسئول است.

اصل ۱۲۳

رئیس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه‌پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل ۱۲۴

رئیس جمهور میتواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول رئیس جمهور با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسئولیت هماهنگی سایر معاونتها را به عهده خواهد داشت.

اصل ۱۲۵

امضای عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولتها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی ملی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی او است.

اصل ۱۲۶

رئیس جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و میتواند اداره آنها را به عهده دیگری بگذارد.

اصل ۱۲۷

رئیس جمهور میتواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده، یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات رئیس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود.

اصل ۱۲۸

سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رئیس جمهور تعیین میشوند. رئیس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء میکند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را میپذیرد.

اصل ۱۲۹

اعطای نشانهای دولتی با رئیس جمهور است.

اصل ۱۳۰

رئیس جمهور استعفای خود را به **مجلس شورای ملی رهبر** تقدیم میکند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه میدهد.

اصل ۱۳۱

در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رئیس جمهور و یا در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رئیس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و یا امور دیگری از این قبیل، معاون اول رئیس جمهور یا **موافقت رهبری** اختیارات و مسئولیتهای وی را بر عهده میگیرد و **شورایی متشکل از رئیس مجلس و رئیس قوه قضاییه و معاون اول رئیس جمهور** موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت پنجاه روز رئیس جمهور جدید انتخاب شود، در صورت فوت معاون اول و یا امور

دیگری که مانع انجام وظایف وی گردد و نیز در صورتی که رییس جمهور معاون اول نداشته باشد مقام رهبری فرد دیگری را به جای او منصوب میکند.

اصل ۱۳۲

در مدتی که اختیارات و مسئولیتهای رییس جمهور بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است که به موجب اصل یکصد و سی و یکم منصوب میگردد، وزراء را نمیتوان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمیتوان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همپرسی اقدام نمود.

اصل ۱۳۳

وزراء توسط رییس جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی میشوند با تغییر مجلس، گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر يك از آنان را قانون معین میکند.

اصل ۱۳۴

ریاست هیأت وزیران با رییس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگی ساختن تصمیمهای وزیران و هیأت دولت میپردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خطمشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا میکند. در موارد اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاههای دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تغییر قانون نداشته باشد، تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد رییس جمهور اتخاذ میشود لازم الاجرا است.

- هرگاه بین قوه مجریه و مجلس شورای ملی اختلاف نظر به وجود آید و توافق ممکن نگردد و رای مجلس مبنی بر عدم کفایت رئیس جمهور به حد نصاب مطروحه در اصل ۸۹ نرسیده باشد، رئیس جمهور میتواند بدون نیاز به تصویب مجلس، از راه همه پرسی با کسب حداقل دو سوم آرای مردم، انحلال مجلس شورا را به تصویب ملت برساند. در صورت انحلال باید بلافاصله انتخابات جدید مجلس اعلام و ترتیبی داده شود که مجلس جدید حداکثر طی شش هفته پس از اعلام تاریخ انحلال، کار خود را آغاز کند. رئیس جمهور در هر دوره ریاست جمهوری فقط یکبار میتواند از این حق استفاده کند. رییس جمهور در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

اصل ۱۳۵

وزراء تا زمانی که عزل نشده‌اند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است در سمت خود باقی میمانند. استعفای هیأت وزیران یا هر يك از آنان به رییس جمهور تسلیم میشود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد. رییس جمهور میتواند برای وزارتخانه‌هایی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

اصل ۱۳۶

رییس جمهور میتواند وزراء را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیأت وزیران تغییر نماید مجدداً از مجلس شورای اسلامی ملی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۱۳۷

هر يك از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر رییس جمهور و مجلس است و در اموری که به تصویب هیأت وزیران میرسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

اصل ۱۳۸

علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین میشود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمانهای اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر يك از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.

دولت میتواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیونهای متشکل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیونها در محدوده قوانین پس از تأیید رییس جمهور لازم‌الاجرا است.

تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیونهای مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رییس مجلس شورای اسلامی ملی میرسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران بفرستند.

اصل ۱۳۹

صلح دعوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین میکند.

اصل ۱۴۰

رسیدگی به اتهام رییس جمهور و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای اسلامی ملی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام میشود.

اصل ۱۴۱

رییس جمهور، معاونان رییس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمیتوانند بیش از يك شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی ملی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکتهای خصوصی، جز شرکتهای تعاونی ادارات و مؤسسات برای آنان ممنوع است.

سمتهای آموزشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی از این، حکم مستثنی است.

اصل ۱۴۲

دارایی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط شورای عالی قضائی رئیس قوه قضائیه رسیدگی میشود که بر خلاف حق، افزایش نیافته باشد.

مبحث دوم) ارتش و سپاه پاسداران انقلاب

اصل ۱۴۳

ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.

اصل ۱۴۴

ارتش جمهوری اسلامی ایران باید ارتشی اسلامی باشد که ارتشی مکتبی و مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت بپذیرد که خود را ملزم به رعایت حقوق بشر بدانند اهداف انقلاب اسلامی مومن و در راه تحقق مردم سالاری آن فداکار باشند.

اصل ۱۴۵

هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمیشود.

اصل ۱۴۶

استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.

اصل ۱۴۷

دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و جهاد سازندگی، با رعایت کامل قوانین موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید.

اصل ۱۴۸

هر نوع بهره‌برداری شخصی از وسایل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر اینها ممنوع است.

اصل ۱۴۹

ترفیع درجه نظامیان و سلب آن به موجب قانون است.

اصل ۱۵۰

افراد و تجهیزات فنی نظامی و غیر نظامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب بهمن ۱۳۵۷ تشکیل شد، حسب نیاز به ارتش و نیروهای انتظامی یا دیگر مؤسسات دولتی منتقل می‌شود. برای ادامه نقش خود در نگهداری از انقلاب و دستاوردهای آن پابرجا میماند. حدود وظایف و قلمرو مسئولیت این سپاه در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها به وسیله قانون تعیین میشود.

اصل ۱۵۱

به حکم آیه کریمیه "واعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوكم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله يعلمهم" دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید، به طوری که همه افراد همواره توانایی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند، ولی داشتن اسلحه برای افراد کشور تنها باید با اجازه مقامات رسمی مجاز است باشد.

فصل دهم

سیاست خارجی

اصل ۱۵۲

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه **محروران مسلمانان** و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با **کلیه کشورهای عضو سازمان ملل متحد** دول غیر محارب استوار است.

اصل ۱۵۳

هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل ۱۵۴

جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود میداند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنا بر این در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه **مردم کشورهای توسعه نیافته دچار فقر فاحش برای غلبه بر عقب ماندگی مستضعفین در برابر مستکبرین** در هر نقطه از جهان حمایت میکند.

اصل ۱۵۵

دولت جمهوری اسلامی ایران میتواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران و **بین المللی خائن و تبهکار** شناخته شوند.

فصل یازدهم

قوه قضائیه

اصل ۱۵۶

قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

۱ - رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه، که قانون معین میکند.

- ۲ - احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادیهای اجتماعی مشروع.
- ۳ - نظارت بر حسن اجرای قوانین.
- ۴ - کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام.
- ۵ - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

اصل ۱۵۷

به منظور انجام مسئولیت‌های قوه قضاییه در کلیه امور قضایی و اداری و اجرایی مقام رهبری يك نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر را برای مدت پنج سال به عنوان رئیس قوه قضاییه تعیین مینماید که عالیترین مقام قوه قضاییه است.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و پنجاه و هفتم: به منظور انجام مسئولیتهای قوه قضاییه شورایی به نام شورای عالی قضایی تشکیل میگردد که بالاترین مقام قوه قضاییه است و وظایف آن به شرح زیر میباشد:

- ۱ - ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیتهای اصل یکصد و پنجاه و

ششم.

- ۲ - تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی.
- ۳ - استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.

اصل ۱۵۸

وظایف رئیس قوه قضاییه به شرح زیر است:

- ۱ - ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیتهای اصل یکصد و پنجاه و

ششم.

- ۲ - تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی.
- ۳ - استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و پنجاه و هشتم: شورای عالی قضایی از دوازده پنج عضو تشکیل میشود:

- ۱ - رییس دیوان عالی کشور که ریاست شورا را نیز به عهده دارد.
- ۲ - دادستان کل کشور.
- ۳ - سه چهار نفر قاضی مجتهد و عادل با حداقل ده سال سابقه خدمت قضائی به انتخاب حقوقدانان قضات کشور.
- ۴ - دو نفر از مستشاران یا رؤسای شعب دیوان عالی کشور به انتخاب آن دیوان
- ۵ - چهار حقوقدان از میان استادان رسمی حقوق قضایی دانشگاهی و وکلای دادگستری به انتخاب مجلس شورای ملی

اعضای این شورا برای مدت پنج سال و طبق قانون انتخاب میشوند و انتخاب مجددشان برای یک دوره دیگر بلامانع است.
شرایط انتخاب شونده و انتخاب کننده و چگونگی تقسیم کار بین اعضای شورا و سازمان آن را قانون معین میکند. (

اصل ۱۵۹

مرجع رسمی تظلمات و شکایات، دادگستری است. تشکیل دادگاهها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل ۱۶۰

وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوطه به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که شورای عالی قضایی رییس قوه قضاییه به رییس جمهور پیشنهاد میکند انتخاب میگردد.

رییس قوه قضاییه میتواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزراء به عنوان عالیترین مقام اجرایی پیش بینی میشود.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و شصتم: وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضاییه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که شورای عالی قضایی به نخست‌وزیر پیشنهاد میکند انتخاب می‌گردد.)

اصل ۱۶۱

دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیتهایی که طبق قانون به آن محول میشود بر اساس ضوابطی که رییس قوه قضاییه تعیین میکند تشکیل می‌گردد.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و شصت و یکم: دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیتهایی که طبق قانون به آن محول میشود بر اساس ضوابطی که شورای عالی قضایی تعیین میکند تشکیل می‌گردد.)

اصل ۱۶۲

رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی باشند و رییس قوه قضاییه با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب میکند.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و شصت و دوم: رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید **حقوقدانانی مجتهد عادل و مسلط آگاه** به امور قضایی باشند و **رئیس جمهور** رهبری با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال **برای تصدی** به این سمت منصوب میکند.)

اصل ۱۶۳

صفات و شرایط قاضی طبق موازین فقهی به وسیله قانون معین میشود.

اصل ۱۶۴

قاضی را نمیتوان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رییس قوه قضائیه پس از مشورت با رییس دیوان عالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین میکند صورت میگیرد.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و شصت و چهارم: قاضی را نمیتوان از مقامی که شاغل آنست بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصویب اعضای شورای عالی قضایی به اتفاق آراء. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین میکند صورت میگیرد.)

اصل ۱۶۵

محاکمات، علنی انجام میشود و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه، علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل ۱۶۶

احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.

اصل ۱۶۷

قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمیتواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد. در مواردی که قاضی نتواند حکم دعاوی حقوقی را در قوانین مدون بیابد، باید بر اساس عدالت و مصالح عمومی، حکم قضیه را صادر کند.

اصل ۱۶۸

رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت میگیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین اسلامی معین میکند.

اصل ۱۶۹

هیچ فعلی یا ترك فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمیشود.

اصل ۱۷۰

قضات دادگاهها مکلفند از اجرای تصویبنامهها و آییننامههای دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس میتواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل ۱۷۱

هر گاه در اثر تفسیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران میشود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت میگردد.

اصل ۱۷۲

برای رسیدگی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، و شهربانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، محاکم نظامی مطابق قانون تشکیل میگردد، ولی به جرائم عمومی آنان یا جرائمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب شوند در محاکم عمومی رسیدگی میشود.

دادستانی و دادگاههای نظامی، بخشی از قوه قضاییه کشور و مشمول اصول مربوط به این قوه هستند.

اصل ۱۷۳

به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها با آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام "دیوان عدالت اداری" زیر نظر رییس قوه قضاییه تأسیس می‌گردد.

حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین میکند.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و هفتاد و سوم: به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر شورای عالی قضایی تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین میکند.)

اصل ۱۷۴

بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر رییس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد.

حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین میکند.

(۱ - اصل سابق: اصل یکصد و هفتاد و چهارم: بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر شورای عالی قضایی تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون معین میکند.)

فصل دوازدهم

صدا و سیما رسانه‌های گروهی

اصل ۱۷۵

در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد.

نصب و عزل رییس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبری است و شورایی مرکب از نمایندگان رییس جمهور و رییس قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی (هر کدام دو نفر) نظارت بر این سازمان خواهند داشت.

خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون معین میکند. (۲)

(۱ - اصل سابق:

اصل یکصد و هفتاد و پنجم: در رسانه‌های گروهی (رادیو و تلویزیون) آزادی انتشارات و اطلاعات تبلیغات طبق موازین اسلامی باید تأمین شود. این رسانه‌ها زیر نظر مشترک قوای سه‌گانه قضاییه (شورای عالی قضایی)، مقننه و مجریه اداره خواهد شد. ترتیب آن را قانون معین میکند.)

(۲ - اصل یکصد و هفتاد و ششم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون

اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است:

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در دوازده فصل مشتمل بر یکصد و هفتاد و پنج اصل تنظیم گردیده و با اکثریت دو سوم مجموع نمایندگان مجلس بررسی نهایی قانون اساسی به تصویب رسیده است. در تاریخ بیست و چهارم آبان ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی مطابق با بیست و چهارم ذی الحجه یکهزار و سیصد و نود و نه هجری قمری به تصویب نهایی رسید.)

اصل ۱۷۶

به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت

ملی "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل میگردد.

۱ - تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری.

۲ - هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در

ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.

۳ - بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و

خارجی.

اعضای شورا عبارتند از:

- رؤسای قوای سه‌گانه

- رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح

- مسئول امور برنامه و بودجه

- دو نماینده به انتخاب مقام رهبری

- وزرای امور خارجه، کشور، اطلاعات

- حسب مورد وزیر مربوط و عالیترین مقام ارتش و سپاه

شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و

شورای امنیت کشور تشکیل میدهد. ریاست هر يك از شوراهای فرعی با رییس جمهور یا

یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رییس جمهور تعیین میشود.

حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانونی معین میکند و تشکیلات آنها به

تصویب شورای عالی میرسد.

مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.

(۱ - اصل یکصد و هفتاد و ششم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون

اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است.)

اصل ۱۷۷

بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد ضروری به ترتیب زیر

انجام میگردد.

مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رییس

جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی با ترکیب

زیر پیشنهاد مینماید:

۱ - اعضای شورای نگهبان.

۲ - رؤسای قوای سه گانه.

۳ - اعضای ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۴ - پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری.

۵ - ده نفر به انتخاب مقام رهبری.

۶ - سه نفر از هیأت وزیران.

۷ - سه نفر از قوه قضاییه.

۸ - ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی.

۹ - سه نفر از دانشگاهیان.

شیوه کار و کیفیت انتخاب و شرایط آن را قانون معین میکند.

مصوبات شورا پس از تأیید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد.

رعایت ذیل اصل پنجاه و نهم در مورد همه‌پرسی "بازنگری در قانون اساسی" لازم نیست. محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدای کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکاء به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی ایران تغییر ناپذیر است.

(۱ - اصل یکصد و هفتاد و هفتم به موجب اصلاحاتی که در سال ۱۳۶۸ نسبت به قانون اساسی صورت گرفته، به قانون اساسی الحاق شده است.)